

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

PAKISTAN: Alegerile parlamentare de la 11 mai 2013 focalizează atenția asupra relevanței geostrategice, ca și asupra perspectivelor de viitor ale acestei mari puteri regionale

dr. Florin DIACONU
CS II (CR II), DFE a IDR
Conferențiar universitar, FSPUB

La 11 mai 2013 au avut loc *alegeri parlamentare* (pentru 272 de mandate din cele 342 ale Adunării Naționale, care este Camera inferioară a unui Parlament bicameral), precum și *alegeri pentru adunările provinciale* în Pakistan. Această țară este, în mod limpede, dincolo de numeroasele și *foarte* serioasele probleme *interne* cu care confruntă în mod deja cronicizat, o *mare putere regională*. Pakistanul are o suprafață de peste 796.000 kilometri pătrați și o populație totală de peste 193 milioane oameni. Țara se învecinează cu Iranul, Afganistanul, China și India și are de asemenea o foarte largă ieșire (mai exact, 1.046 de kilometri de coastă) la Oceanul Indian¹.

La 14 mai, era deja clar că *PML-N (Pakistan Muslim League – Nawaz)*, partidul condus de foarte experimentatul om politic Nawaz Sharif (care a fost până acum de două ori premier al țării, fiind înlăturat de la putere, în 1999, de către generalul Pervez Musharraf), a câștigat în mod indiscutabil *alegerile la nivel național*. Presa internațională sublinia cu acea ocazie că viitorul executiv va prelua de la cei cinci ani de guvernare ai *PPP (Pakistan People's Party)* o seamă de probleme și neîmpliniri, dintre care cel puțin trei – respectiv „corupția, sărăcia și

¹ Pentru aceste date vezi CIA, „Pakistan”, în *The World Factbook*, text accesat la adresa de Internet <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html>

insurgența talibană”² – constituie *foarte* serioase riscuri pentru stabilitatea și succesul *oricărei* formule de guvernare. Cu aceeași ocazie, *Reuters* sublinia și faptul că Sharif, ce se află acum pe punctul de a deveni pentru a treia oară premier al Pakistanului, intenționează să normalizeze, cât mai mult și mai rapid posibil, relațiile cu India. Sharif a precizat că intenționează să-l invite pe premierul indian Manmohan Singh în Pakistan, eventual chiar la ceremonia de instalare a noului guvern, că a discutat cu acesta chiar a doua zi după alegerile de la 11 mai, precum și că „trebuie să tratăm cu multă seriozitate”³ problema neîncrederii reciproce și a serioaselor și îndelungatelor tensiuni politice (escaladate în mai multe ocazii, de-a lungul ultimelor decenii, chiar până la nivelul de confruntare militară deschisă de mare amploare și mare intensitate) dintre cele două țări.

Conform datelor pe care le avem acum la dispoziție, din cele 272 de mandate din Parlamentul pakistanez (numit Adunarea Națională⁴) pentru care s-a votat la 11 mai, partidul lui Sharif, *PML-N (Pakistan Muslim League-Nawaz)* a câștigat 125; *PPP, Pakistan Peoples Party*, aflat la guvernare în ultimii cinci ani, a obținut doar 32 de mandate; *PTI, Pakistan Tehreek-e-Insaf (Pakistan Movement for Justice)*, partidul condus de fostul campion de cricket Imran Khan a câștigat 31 de mandate (depășind în mod clar condiția de partid marginal și devenind astfel a treia forță politică a țării); independenții au câștigat 31 de mandate; partidul *MQM (Muttahida Qaumi Movement)* a câștigat 18 mandate, iar alte 35 de mandate au fost câștigate de reprezentanți ai unor partide mai mici. În adunările provinciale, *PML-N* are 212 de mandate din totalul de 297 în Punjab, doar 4 din cele 130 în Sindh, 13 din 99 în KPK (Khyber Pakhtunkhwa, fosta Provincie de Frontieră de Nord-Vest) și doar 8 din 51 în Baluchistan⁵. Altfel spus, *viitorul partid de guvernământ controlează cu lejeritate doar una din cele patru adunări provinciale.*

Imediat după ce primele rezultate (la vremea aceea doar rezultate parțiale) ale alegerilor au fost date publicității, președintele SUA, Barack Obama, a declarat că „Statele Unite sunt alături de toți pakistanezii în a întâmpina acest istoric transfer, pașnic și transparent, al puterii

² John CHALMERS, „Pakistan's Sharif seeks to ease mistrust with India”, material *Reuters* publicat la 14 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/14/us-pakistan-election-india-idUSBRE94C0JM20130514>

³ *Ibidem*

⁴ Conform Constituției pakistaneze, Adunarea Națională (Camera inferioară a Parlamentului) este compusă din 342 de deputați; *doar* 272 dintre aceștia sunt aleși prin *vot popular*; alte 60 de mandate sunt rezervate femeilor, iar alte 10 locuri revin, de drept, reprezentanților comunităților non-musulmane)

⁵ Pentru aceste cifre privind rezultatele votului la nivel național, ca și pentru adunările provinciale vezi date și tabele publicate la adresa de Internet <http://www.election2013.pk/new/detail/1725#.UacZftJSjko>, accesate la 27 mai 2013

civile, transfer care este un reper semnificativ pe drumul progresului democratic al Pakistanului”, transmite *Reuters*, citând un comunicat al Casei Albe. Același punct de vedere oficial al SUA afirma, adresându-se direct pakistanezilor: „Prin faptul că ați întreprins campanii electorale aflate în competiție, că v-ați exercitat în mod liber drepturile voastre democratice, precum și prin faptul că ați perseverat în ciuda intimidărilor la care s-au dedat extremiști violenți, ați dovedit un atașament clar față de guvernarea democratică, atașament care va fi deosebit de important în a realiza, în anii ce vin, pacea și prosperitatea pentru toți pakistanezii”. Președintele Obama a mai declarat, cu aceeași ocazie, că „administrația mea așteaptă să continue cooperarea cu guvernul pakistanez care se va rezulta în urma acestor alegeri, ca parteneri egali în a sprijini un viitor mai stabil, sigur și prosper pentru poporul din Pakistan”. Și Secretarul de Stat John Kerry a făcut declarații pozitive – și vădit optimiste, cel puțin la nivel declarativ – imediat după alegeri, subliniind faptul că „poporul pakistanez s-a împotrivit cu îndârjire amenințărilor la care au recurs extremiști violenți”, precum și faptul că autoritățile SUA „vor lucra cu noul guvern” pakistanez „pentru a promova interese pe care le împărtășim, incluzând un viitor pașnic, mai prosper și stabil pentru Pakistan și pentru regiunea” în care se află această țară⁶.

Alegerile din Pakistan au fost marcate de un *val extrem de consistent de violențe* pentru care responsabilitatea aparține diverselor grupări extremiste, majoritatea islamiste (dar nu numai), inclusiv grupări dominate direct sau indirect de către talibanii prezenți nu numai în Pakistan, ci și în Afganistan. Acești extremiști de diverse tipuri au ucis în jur de 150 de persoane în contextul recentelor alegeri parlamentare⁷, transmite *Reuters*, dar nu au reușit să-i înspăimânte pe pakistanezi și nici să-i împiedice pe aceștia să participe *masiv* la vot. Statisticile indică, foarte clar, faptul că la alegerile din 11 mai 2013 s-au prezentat la urne în jur de 55,25 % din cetățenii cu drept de vot din Pakistan, față de cei doar 44 % care au votat în 2008. Numărul total al votanților care și-au exercitat dreptul de a alege a trecut astfel de 45.430.000 de oameni⁸. Subliniem aici și că *foarte* semnificative creșteri ale ratei participării la vot față de alegerile generale din anul 2008 s-au înregistrat în *toate* provinciile țării. La 16 mai, după

⁶ Jeff MASON, „Obama hails Pakistan for elections, pledges equal partnership”, material Reuters publicat la 12 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/12/us-pakistan-election-obama-idUSBRE94B0AX20130512>

⁷ Raza HUSSAN, „Pakistan's MQM denounces Imran Khan in Karachi protest”, material Reuters publicat 20 mai 2013, la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/20/us-pakistan-elections-karachi-idUSBRE94J02P20130520>

⁸ Pentru aceste date vezi <http://rtlive.pk/2013/05/28/statistics-general-election-2013/>, accesat la 25 mai 2013

încheierea numărării tuturor voturilor, era deja clar că partidul lui Sharif „a câștigat destule mandate parlamentare pentru a nu fi nevoit să formeze o coaliție cu alte partide mari” (fiind doar nevoit să mobilizeze și să mențină sprijinul unui număr de independenți pentru a realiza o majoritate de 137 de mandate din totalul celor 272 pentru care s-a votat la 11 mai), precum și faptul că recentele alegeri au fost *primele* din *întreaga* istorie a Pakistanului care fac realmente posibil transferul pe deplin *democratic* al puterii, subliniază *Reuters*⁹.

La 28 mai, *Reuters* anunța că Nawaz Sharif nu va numi în guvernul pe care îl va forma în curând miniștri ai Externelor și Apărării, urmând să exercite el însuși atribuțiile care revin deținătorilor acestor două foarte importante potofolii. Știm deja și că Sharif intenționează să-l numească pe Tariq Fatemi, fost ambasador al Pakistanului în SUA și pe lângă UE, în funcția de consilier special pe probleme de politică externă¹⁰.

Rezultatele procesului electoral, dar mai ales *perspectivele evoluțiilor regionale după recente alegeri parlamentare din Pakistan* sunt deja comentate pe larg, precum și în mod foarte nuanțat de numeroși specialiști cu multă experiență în analiza problemelor din sudul Asiei. Așa de exemplu, Shamila N. Chaudhary, care a fost director responsabil pentru dosarul pakistanez în cadrul structurii numite *National Security Council (NSC)* din SUA, crede că alegerile de la 11 mai 2013 „au arătat în mod clar” că pakistanezii „se simt mai confortabil în interiorul unui status quo politic” decât în interiorul unei schimbări masive și rapide, pe care specialistă din care cităm aici o numește „revoluție”. Conform opiniilor sale, există „trei implicații pozitive ale unei guvernări conduse de Sharif pentru SUA și interesul său prioritar în Pakistan, care este acela de a se asigura că instabilitatea politică și economică a țării nu aduce atingere eforturilor americane asociate cu războiul din Afganistan și cu lupta contra organizației al Qaeda”. Prima dintre aceste implicații pozitive este aceea că „puternica reprezentare parlamentară” a partidului lui Nawaz Sharif ar putea însemna faptul că „America trebuie să fie mai puțin îngrijorată de perspectiva căderii guvernului în urma unui vot de neîncredere”. În al doilea rând, cum Sharif „aduce cu el sprijinul familiei regale saudite”, există inclusiv „posibilitatea stabilizării economiei pakistaneze”. În al treilea rând, „Sharif este un om de afaceri care sprijină

⁹ Nick MACFIE, “Pakistan's Sharif free to rule without unwieldy coalition”, material *Reuters* publicat la data de 16 mai 2013, la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/16/us-pakistan-election-idUSBRE94F0B520130516>

¹⁰ Mahreen ZAHRA-MALIK, „Pakistan PM to take on foreign, defence portfolios himself - sources”, material *Reuters* publicat la data de 28 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/28/pakistan-sharif-idUSL3N0E92Z520130528>

piața liberă”, ceea ce „completează viziunea de cooperare și colaborare regională pe care SUA încearcă să o implementeze în Asia de Sud” la momentul actual, cu relativ puțină vreme înainte de retragerea forțelor internaționale din Afganistan. Fără a fi excesiv de optimistă, Shamila Chaudhary susține că „măcar există ceva teren pozitiv”, chiar dacă „interesele mutuale nu se transformă automat în parteneriat”¹¹. P. J. Crowley, fost *Assistant Secretary of State*, reamintește, la rândul său, condițiile în care, în iulie 1999, Nawaz Sharif se întâlnea, în calitate de șef al guvernului pakistanez, cu președintele Clinton, în încercarea de a „împiedica criza din Kargil să escaladeze într-un nou război cu India, potențial unul cu folosirea armelor nucleare și având drept miză Kashmirul”. Crowley subliniază faptul că decizia lui Sharif de a dezescalada atunci conflictul „l-a și costat slujba pe acesta”, el fiind înlăturat de la putere de către „șeful Statului Major Pervez Musharraf și de către militarii pakistanezi” și obligat să plece vreme de mai mulți ani „în exil”. În aceste condiții, Crowley crede că „există un număr de întrebări care vor influența relațiile SUA-Pakistan în anii ce vin”. Principalele necunoscute ale viitorului pe termen scurt sunt, afirmă Crowley, următoarele: Care vor fi relațiile lui Sharif cu militarii?¹² Cum va evolua relația cu India (cu sublinierea faptului că în mandatul anterior, Sharif a încercat să negocieze cu India și să promoveze o creștere a comerțului bilateral, ceea ce reprezintă „elemente-cheie în construirea unei relații stabile”)? Ce va întreprinde guvernarea Sharif „împotriva extremiștilor ce au amenințat alegerile și în general securitatea Pakistanului”? Va juca – sau nu – Pakistanul „un rol constructiv în rezolvarea politică” a situației fluide și extrem de dificile din Afganistan? În funcție de felul în care viitoarea guvernare Sharif va răspunde la aceste patru întrebări, relațiile Islamabadului cu SUA vor fi unele „de parteneriat adevărat, sau o simplă relație de afaceri sau doar un mariaj eșuat”¹³.

Situația generală din Pakistan ne interesează *în mod special* din *mai multe* motive (acestea funcționează atât separat, fiind extrem de relevante *fiecare* în parte, dar se și intersectează, după cum *se și potențează* reciproc). Vorbim, în plus, despre un interes *dublu* față

¹¹ „Viewpoints: The impact of elections in Pakistan”, material publicat de *BBC News* la 13 mai 2013, la adresa de Internet <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-22476174>

¹² Avem deja, la această întrebare formulată de Crowley, un răspuns, chiar dacă unul ce e doar preliminar și fragmentar. Imediat după ce partidul său a câștigat, practic, alegerile de la 11 mai, Sharif a declarat, în legătură cu relațiile sale cu forțele armate: „Nu am avut niciodată nici un fel de probleme cu armata. Lovitura de stat împotriva mea a fost organizată de un singur om... Trebuie să lucrăm împreună” – pentru fragmentul citat aici vezi Katherine HOURELD, „Pakistan army will watch Sharif’s cosyng up to India”, material *Reuters* publicat la data de 19 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/19/pakistan-military-idUSL3N0DX2GM20130519>

¹³ Pentru opiniile lui Crowley vezi tot „Viewpoints: The impact of elections in Pakistan”, material publicat de *BBC News* la 13 mai 2013, la adresa de Internet <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-22476174>

de evoluțiile politico-strategice din Pakistan: pe de o parte un interes strict *academic*, iar pe de altă parte unul legat, direct sau indirect, de componente ale unui efort ce desevește activități de *policy planning* și de *policy-making*. Sursele sau fațetele atenției *speciale* pe care o acordăm evoluțiilor politice din Pakistan sunt, pe scurt, următoarele:

a. Vorbim, în primul rând, despre un stat cu o *populație de dimensiuni notabile* (peste 190 de milioane de oameni, conform estimărilor CIA), practic de peste două ori mai mare decât cea a Germaniei, de aproximativ nouă ori mai mare decât cea a României și care reprezintă, în termenii *dimensiunii demografice a puterii*, peste o treime din potențialul Uniunii Europene și cam două treimi din cel a Statelor Unite ale Americii.

b. Avem de-a face, de asemenea, cu *un stat cu o poziție geostrategică de prim ordin, inclusiv din perspectiva intereselor de securitate și apărare ale lumii occidentale* din care face parte (prin apartenența sa la NATO și UE, precum și prin parteneriatul strategic cu SUA) și România; în termeni mai concreți, de exemplu, *accesul cel mai lesnicios către Afganistan*, acolo unde NATO are încă efective foarte numeroase (care cuprind inclusiv un *consistent contingent militar românesc* ce avea, în februarie 2013, efective totale de 1.595 militari; spre comparație, în același moment, Franța avea în Afganistan 550 militari, iar Germania – 4.400 militari¹⁴) presupune fie folosirea căilor terestre de transport ce tranzitează teritoriul pakistanez, fie folosirea intensivă a spațiului aerian pakistanez. Amintim aici și faptul că Pakistanul și Afganistanul au o foarte lungă frontieră comună (cu o lungime totală de 2.430 kilometri¹⁵), împart o largă comunitate etnică – pashtunii – și, în plus, știm de multă vreme că politica Pakistanului față de Afganistan are, între altele, profundă legătură și cu rivalitatea geostrategică îndelungată dintre Pakistan și India. În relațiile cu Afganistanul, „principala... motivație” a decidenților de la Islamabad, cel puțin în anumite momente, „este să contracareze India”, în sensul în care Pakistanul încearcă să evite „să fie încercuit”¹⁶. Tot în ceea ce privește relevanța geostrategică a Pakistanului, amintim aici, între altele, și faptul că, în anii Războiului Rece, țara a fost un foarte important partener regional al SUA, făcând parte atât din CENTO cât și din SEATO, „două sisteme de alianță de încercuire ale lumii occidentale cu rol semnificativ în

¹⁴ Pentru contingentul românesc și mărirea altor contingente naționale din cadrul ISAF, în 2013, vezi, între altele, textul *International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures* (care cuprinde și segmentul intitulat *Troop Contributing Nations*), text consultat la adresa de Internet <http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placemat.pdf>, care cuprinde date actualizate cel mai recent la data de 19 februarie 2013

¹⁵ CIA, *The World Factbook*, „Pakistan”, la capitolul „Geography”, text și cifre la adresa de Internet <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html>, text accesat la 20 mai 2013

¹⁶ George W. Bush, *Momente de decizie*, Pandora Publishing, București, 2012, p. 270

aplicarea politicii de *containment*¹⁷; în acei ani, „Pakistanul nu a încetat să se opună Indiei pe tema Kashmirului și a luat parte la configurarea alianțelor din zonă: o axă Islamabad-Washington-Beijing față de o axă Moscova-New Delhi”¹⁸. Atunci când ne referim la relevanța geopolitică și geostrategică a Pakistanului merită să amintim și faptul că această țară are și câteva *vulnerabilități serioase și evidente*. Menționăm aici mai ales faptul că, „pe plan intern, Pakistanul este confruntat cu tensiuni geopolitice majore”, fiind caracterizat de ceea ce unii autori numesc „eterogenitate structurală” (cu tensiuni importante – și cumva inevitabile – între regiunile ce au fost odinioară „administrate de britanici” și cele aflate „sub dominația unor triburi războinice ieșite de sub control”; între „hegemonia etniei punjabă” și „etniile de la marginile țării”, dintre care îi amintim aici în special pe „paștii trăind în preajma frontierei cu Afganistanul”; și între „minoritățile šiite și majoritatea sunnită”)¹⁹. Uneori chiar și lideri de la Islamabad recunosc, în spațiul public, atât existența cât și dimensiunile acestei probleme. Ca să dăm doar un exemplu, la 17 octombrie 1999, generalul Musharraf – cel care l-a înlăturat de la putere pe Nawaz Sharif, aflat la vremea aceea la al doilea mandat de premier – afirma, adresându-se națiunii sale, că între „țelurile și obiectivele” sale se află și preocuparea „de a întări federația, de a înlătura lipsa de armonie inter-provincială și de a reface coeziunea națională”²⁰.

c. Pakistanul este un stat în care o seamă dintre provinciile și regiunile de la granița cu Afganistanul sunt locuite de aceeași etnie, cea pashtună, din rândul căreia fac parte și numeroși talibani din țara vecină; pe cale de consecință, *e relativ dificil de operat o distincție totdeauna clară între insurgența afgană și diverse forme și manifestări ale militantismului islamic antioccidental pakistanez*, cu atât mai mult cu cât, *în repetate ocazii, procedura-standard folosită de insurgenții afgani este aceea de a trece granița în Pakistan*²¹, atunci când sunt prea

¹⁷ Pentru o scurtă definiție a acestei politici vezi, de exemplu, Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicționar de relații internaționale englez-român*, Ed. Universal Dalsi, București, 2001, pp. 106-107

¹⁸ Aymeric CHAUPRADE, Francois THUAL, *Dicționar de geopolitică: State, concepte, autori*, Editura Corint, București, 2003, p. 258

¹⁹ Pentru aceste componente ale tensiunilor structurale la care este permanent supus Pakistanul vezi, între altele, Aymeric CHAUPRADE, Francois THUAL, *op. cit.*, p. 259

²⁰ Pasaj citat în Abid ULLAH JAN, *The Musharraf factor: Leading Pakistan to inevitable demise*, Pragmatic Publishing, Ottawa, 2005, pp. 11-12

²¹ Provinciile și regiunile Pakistanului care au fost – și continuă să fie – cel mai serios afectate de pendularea unor efective notabile de insurgenți afgani între Afganistan și Pakistan sunt în special Provincia Baluchistan (din nordul Pakistanului), Regiunile Tribale Administrate Federal (Federally Administered Tribal Areas), precum și Provincia de Frontieră de Nord-Vest – vezi pentru aceasta Seth G. JONES, *In the grave of the empires. America's war in Afghanistan*, W. W. Norton & Company, New York, London, 2009, 2010, p. 98, la începutul unui subcapitol intitulat, semnificativ, „An ideal sanctuary”

puternic presați de forțele ISAF și de forțele militare afgane, pentru a reveni apoi pe teatrul de operațiuni din Afganistan în momentul în care conjunctura locală permite, din nou, aceasta²². Altfel spus, *pacificarea și stabilizarea definitivă a Afganistanului depinde în chip masiv de stabilitatea Pakistanului, ca și de deschiderea guvernului acestei țări față de interesele strategice ale lumii occidentale.*

d. Un alt motiv ce ne îndeamnă să privim cu atenție deosebită situația din Pakistan este faptul că această țară s-a manifestat în destule ocazii (deși nu întotdeauna) ca un *rival geopolitic și geostrategic al Iranului*, stat ce se află, în ultimii ani, în plină coliziune cu interese de securitate *majore* ale lumii occidentale (din care face parte, așa cum am amintit deja, și România, prin dubla sa apartenență la NATO și UE). Rivalitatea dintre Islamabad și Teheran pleacă de la faptul că, în multe ocazii, „pentru Pakistan ideea forță este să devină calea privilegiată de dezenclavare a Asiei Centrale și a bogățiilor sale spre Oceanul Indian”, dar „o asemenea strategie se opune celei a Iranului, care dorește ca această dezenclavare să treacă prin teritoriul său în direcția Golfului” Persic. Cele două state se află de multe decenii și în competiție (uneori mai aprinsă și mai directă, alteori ceva mai discretă) pentru a exercita cât mai multă influență în Afganistan, „unde Islamabadul... a visat întotdeauna să unifice populațiile paștune în folosul său”²³.

e. *Pakistanul este de asemenea – și subliniem în mod special aceasta – una din cele doar câteva puteri nucleare de pe arena mondială* (situație în care este firească, atât din perspectivă academică, precum și din aceea a preocupării pentru aspectele practice ale politicii externe și ale relațiilor internaționale, acordarea unei atenții sporite problemei stabilității și predictibilității geostrategice a teritoriului controlat de către decidenții de la Islamabad). În ceea ce privește *componenta nucleară și balistică a puterii militare a Pakistanului*, facem în continuare câteva observații întemeiate mai ales pe afirmațiile cuprinse într-un relativ recent și extrem de consistent și de interesant studiu al lui Ian Kearns, text intitulat *Beyond the United Kingdom: Trends in the other nuclear armed states* și publicat de către BASIC (*British*

²² „Moda” replierii / retragerii diverselor categorii de insurgenți din Afganistan în(spre) Pakistan este inaugurată încă de la sfârșitul lui 2001, atunci când contingente masive de talibani, ca și lideri ai acestora, precum și elemente importante din organizația al Qaida au căutat adăpost și sprijin în Pakistan, sub presiunea conjugată a forțelor afgane anti-talibane și a atacurilor unităților speciale și ale forțelor aeriene americane și britanice – pentru respectivele episoade vezi, de exemplu, Seth G. JONES, *In the grave of the empires. America's war in Afghanistan*, W. W. Norton & Company, New York, London, 2009, 2010, pp. 95-98 (întreg subcapitolul intitulat „Escape to Pakistan”

²³ Pentru rivalitatea geostrategică dintre Pakistan și Iran vezi Aymeric CHAUPRADE, Francois THUAL, *op. cit.*, pp. 259-260

American Security Information Council) în luna noiembrie a anului 2011. Kearns susține, între altele, că:

1. Pakistanul are un *arsenal nuclear considerabil, de dimensiuni comparabile cu cel al Indiei* (principalul său rival geostrategic tradițional) și cu cel al Israelului²⁴. În conformitate cu datele existente în anul 2011, Pakistanul avea în jur de 100-110 focoase nucleare, toate cu relevanță strategică și toate aflate în dotarea unor unități operative deja desfășurate pe teritoriul național (în timp ce arsenalul nuclear al Indiei era estimat la aproximativ 60-80 de focoase)²⁵. Menționăm aici și faptul că datele numerice utilizate de Kearns sunt marcate de faptul că „unele dintre puterile nucleare” – *inclusiv Pakistanul* – „nu fac publice nici un fel de date oficiale privitoare la arsenalele lor nucleare”, drept care operăm mai degrabă cu „estimări” ale datelor prezente în „surse deschise”, și în studii accesibile și publicului larg, realizate de către „servicii de informații occidentale”²⁶.
2. *Dinamica arsenalului nuclear pakistanez este, dacă ne focalizăm atenția asupra ritmului, una practic fără egal în lumea de azi*. Studiul realizat de Kearns sublinia, de exemplu, faptul că „la începutul lui 2011, un număr de surse de presă și de experți din SUA descriau arsenalul nuclear al Pakistanului ca dublându-se în ultimii ani, ceea ce îl face să fie arsenalul atomic ce crește cel mai repede în întreaga lume”²⁷.
3. *Ritmul înalt al creșterii arsenalului nuclear pakistanez va duce, cu destulă probabilitate, subliniază Kearns, la o modificare extrem de semnificativă a ierarhiei puterilor nucleare în următorii ani*. Practic, „Pakistanul este în curs de a deveni, în viitorul foarte apropiat, a patra putere atomică a lumii, depășind Regatul Unit al Marii Britanii și Franța, dar probabil în urma unei forțe nucleare crescânde a Chinei”²⁸.

²⁴ Ian KEARNS, *Beyond the United Kingdom: Trends in the other nuclear armed states. Discussion paper 1 of the BASIC Trident Commission (an independent, cross-party commission to examine UK nuclear weapons policy)*, British American Security Information Council (BASIC), London, Washington, D.C., november 2011, p. 2

²⁵ *Ibidem*, p. 8 (tabelul nr. 2: *World Nuclear Weapons Stockpiles 2011*)

²⁶ *Ibidem*, p. 9

²⁷ *Ibidem*, p. 23

²⁸ *Ibidem*, p. 23

4. *Raza de acțiune a vectorilor nucleari (sistemele de transport care pot duce la țintă, în caz de nevoie, focoașe nucleare) ai Pakistanului potențează semnificativ relevanța strategică regională (și, subliniem aceasta, trans-regională) a arsenalului atomic al Islamabadului.* Forțele aeriene pakistaneze aveau la dispoziție, la momentul în care era redactat studiul lui Kearns, *două tipuri de avioane de luptă capabile să transporte și să lanseze bombe atomice.* Este vorba despre aeronave *F-16* fabricate în Statele Unite ale Americii (aceasta au o rază de acțiune, dacă sunt alimentate în zbor, de „aproximativ 1.600 kilometri, suficient pentru a constitui un risc pentru cea mai mare parte a Indiei”), ca și despre avioane *Mirage V*, fabricate în Franța, care au o rază de acțiune și mai mare, de aproximativ 2.100 kilometri²⁹. În ceea ce privește vectorii balistici, respectiv diversele categorii de rachete capabile să transporte la țintă inclusiv încărcături nucleare, Kearns amintea că Pakistanul avea în dotare „în jur de 50 de rachete balistice *Hatf-3* cu raza de aproximativ 400 de kilometri, până la 10 *Hatf-4*, cu o rază de acțiune ceva mai mare, de 450 kilometri”, precum și „în jur de 25 de rachete balistice *Ghauri (Hatf-5)*, capabile să poarte încărcătură nucleară și care au o rază de acțiune de 1.200 kilometri”. În plus, Pakistanul se afla în 2011 în plin proces de dezvoltare a „unei rachete balistice cu rază mai mare de acțiune”, *Shaheen II*. Aceasta ar putea lovi ținte aflate la 2.000 de kilometri depărtare de zona de lansare, rampa de lansare „este mobilă, putându-se deplasa pe șosele” (ceea ce o face, precizăm, mai puțin vulnerabilă la o eventuală contralovitură a potențialului inamic) și era considerată a fi „foarte aproape de a deveni operațională”³⁰.
5. În plus, subliniem aici și faptul că Pakistanul *nu* face parte din grupul țărilor ce au semnat Tratatul de Neoproliferare Nucleară (*Nuclear Non-Proliferation Treaty – NPT*)³¹ și are, deci, măcar teoretic, o *marjă mai mare de liberare de acțiune în ceea ce privește dinamica programelor sale strategice nucleare (și balistico-nucleare)*. Kearns precizează și faptul că alte trei state – respectiv India, Israelul și Coreea de Nord – se află, practic, exact în aceeași situație.

²⁹ *Ibidem*, p. 23

³⁰ Pentru toate aceste tipuri de rachete vezi *Ibidem*, p. 23

³¹ *Ibidem*, p. 2

6. Există la momentul actual, afirmă Kearns, în mod clar, „programe majore de dezvoltare” a diverselor sisteme și categorii de arme nucleare în mai multe țări, dintre care el amintește în mod special trei: China, India și *Pakistanul*. Amintim aici și faptul că îngrijorarea centrală a lui Kearns este aceea generată de faptul că „există astăzi arme nucleare în câteva dintre regiunile cele mai instabile și mai marcate de violență din lume”, amintind în rândul acestor focare regionale de instabilitate și conflict și „Asia de Sud” (regiunea în care se află atât *Pakistanul* cât și rivalul său geostrategic principal, India) și subliniind faptul că în raport cu astfel de regiuni „există serioase îngrijorări legate de conflict și proliferare care sugerează un potențial crescut pentru folosirea armelor nucleare”³². Autorul studiului citat face aici trimitere la posibilitatea crescută a unor *lovituri* nucleare și *nu doar* la utilizarea armelor atomice ca instrument *politic* de *descurajare* strategică și, prin urmare, de menținere a unei anumite configurații a unor echilibre de putere în plan regional.
7. Pentru cazul *Pakistanului*, merită amintit aici și faptul că – exact ca și în cazul Indiei – militarii și oamenii de știință din ambele țări „par să se afle în căutarea unor focoaase atomice mai mici și mai ușoare, ceea ce ar îngădui ca respectivele arme să fie lansate la distanțe mai mari, sau ca ele să fie amplasate... pentru scopuri în mai mare măsură tactice”³³.
8. Tot în cazul *Pakistanului* merită subliniat și faptul că acest stat „nu doar își mărește rapid dimensiunile stocului de focoaase nucleare pe care le are la dispoziție, dar construiește noi reactoare pentru producerea plutoniului, care s-ar putea adăuga cantităților deja existente de material fisionabil și, exact ca și Coreea de Nord, caută să-și întărească rapid capacitatea balistică”³⁴.
9. În ceea ce privește maniera în care este configurată *doctrina strategică națională*, Kearns subliniază că, „în cazul Rusiei, *Pakistanului*, Israelului, Franței și aproape sigur al Coreei de Nord”, armelor atomice „le este rezervat un rol care depășește serios descurajarea unui atac nuclear”. Kearns subliniază în mod clar faptul că, dacă analizăm stratul intențiilor strategice radiografiat de documente și declarații oficiale, *Pakistanul* se află – împreună cu alte câteva state – în situația „de a menține, în mai mare sau mai

³² *Ibidem*, p. 2

³³ *Ibidem*, p. 2

³⁴ *Ibidem*, p. 2

mică măsură, și posibilitatea de a-și utiliza armele lor atomice ca răspuns la alte tipuri de amenințări”³⁵ decât cele constituite în mod direct de arsenalul de arme de distrugere în masă al adversarilor.

Subliniem aici, la finalul segmentului de text în care am analizat pe scurt câteva dintre componentele dosarului nuclear al Pakistanului, că doar *o guvernare puternică, eficientă și stabilă la Islamabad constituie unul dintre ingredientele importante (și indispensabile) ale stabilității geo-strategice a Asiei de Sud*. Orice eventual eșec major al capacității de guvernare a autorităților de la Islamabad, orice alunecare suplimentară a acestei țări înspre situație pe care o numim cu termenul de *failed state* (stat eșuat) *ar putea* conține și posibila perspectivă a ajungerii unei părți din arsenalul nuclear al Pakistanului în mâinile unor radicali musulmani cu o agendă politică aflată în plină coliziune cu interesele de securitate și de apărare ale lumii occidentale, lume din care face parte și România. Aducem aminte în acest context și faptul că voci cu multă autoritate în domeniul analizei relațiilor internaționale susțin că „una dintre cele mai mari amenințări pe viitor o vor constitui teroriștii transnaționali care încearcă să obțină arme de distrugere în masă”, precum și că știm deja că „Osama bin Laden și rețeaua al-Qaeda depuneau eforturi pentru a obține asemenea arme și că au realizat contacte cu specialiști angrenați în programul nuclear al Pakistanului”³⁶.

În ceea ce privește *perspectivele de viitor* (pe termen scurt) ale Pakistanului, considerăm că este util să introducem în discuție câteva elemente despre care credem că sunt importante.

a. E de luat în calcul, pentru imediat perioada următoare din istoria Pakistanului, și faptul că *India – rivalul zonal cu care Nawaz Sharif intenționează să contruiască o relație ceva mai puțin tensionată decât în trecut – se află pe punctul de a-și extinde semnificativ sfera de influență în Afganistan*. Așa de exemplu, știm că autoritățile de la Kabul, iritate de episoade recente de tensiune crescută (care a escaladat în mai multe ocazii până la nivelul unor lupte în toată regula) de-a lungul graniței cu Pakistanul, au solicitat celor de la New Delhi un plus de sprijin în plan militar, dincolo de limitele oricum largi ale acordului de parteneriat strategic încheiat încă din 2011. Mai precis, știm că liderii de la Kabul sunt interesați să achiziționeze piese de artilerie și aeronave de luptă, pentru a putea proteja mai bine granița cu Pakistanul.

³⁵ *Ibidem*, p. 3

³⁶ Joseph. S. NYE, Jr., *Descifrarea conflictelor internaționale: Teorie și istorie*, Editura Antet XX Press, București, 2005, p. 231

Concomitent, relațiile între Islamabad și Kabul sunt acum marcate de faptul că „Pakistanul a propus la rândul său un parteneriat strategic Afganistanului și s-a arătat gata să ofere pregătire militară armatei naționale afgane, dar Kabulul a întâmpinat cu răceală ideea”³⁷.

b. *Și în relația partenerială oarecum tradițională dintre Islamabad și Beijing par a fi pe punctul de a se produce mutații, poate majore și care nu sunt neapărat în favoarea Pakistanului.* Așa de exemplu, foarte recent, mai precis după câștigarea alegerilor parlamentare de către partidului lui Nawaz Sharif, premierul chinez Li Keqiang a întreprins o vizită în India (prima sa vizită oficială în străinătate de la preluarea mandatului) și abia apoi una în Pakistan. „Strângerea de mână peste munții Himalaya” la care se referă acum oficialitățile de la Beijing ar putea fi mai mult decât o simplă figură de stil. Cu o graniță comună enormă, de 4.000 de kilometri, India și China au purtat, în urmă cu o jumătate de secol, un violent război de frontieră. Mai recent însă, comerțul bilateral a atins cifre foarte mari – în jur de 66 miliarde dolari anul trecut³⁸, în timp ce volumul estimat al schimburilor economice dintre China și Pakistan a fost în 2012 de doar 12 miliarde USD, cu perspectiva de crește, poate, spre 15 miliarde anual, în anii imediat următori³⁹.

c. *O parte importantă din evoluțiile viitoare ale Pakistanului se află, inevitabil, în legătură directă cu performanța personală a lui Nawaz Sharif în prim-planul puterii executive.* Știm deja despre acesta că este un lider politic foarte experimentat care are, în plus, și avantajul notabil al experienței directe la guvernare. Anii în care Nawaz Sharif s-a aflat la putere înainte de a fi fost înlăturat de șefii armatei au constituit o perioadă în care au fost realizate mai multe obiective importante pentru consolidarea unora dintre elementele constitutive centrale ale puterii naționale a Pakistanului. Dintre acesta amintim aici șoselele (importante pentru rolul lor în transporturile rutiere de persoane și de mărfuri, dar și în unificarea segmentelor teritoriale ce alcătuiesc o piață națională care, în termenii numărului total de consumatori, este de cel puțin nouă ori mai mare decât cea a României), precum și programul nuclear militar, considerat de către elemente importante din elita politică și ale opiniei publice pakistaneze a fi un element

³⁷ Hamid SHALIZI, „Afghanistan's Karzai seeks Indian military aid amid tensions with Pakistan”, material *Reuters* publicat la 19 mai 2013, la adresa <http://www.reuters.com/article/2013/05/19/us-afghanistan-india-idUSBRE94I03320130519>

³⁸ Frank Jack DANIEL și Rajesh Kumar SINGH, „UPDATE 2 - China offers India a "handshake across the Himalayas"”, material *Reuters* publicat la data de 20 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/20/india-china-idUSL3N0E11A720130520>

³⁹ Pentru cifrele referitoare la comerțul chino-pakistanez vezi Nick MACFIE, „China's Li offers to help end Pakistan's energy crisis”, material al agenției de presă *Reuters* publicat la 22 mai 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/05/22/pakistan-china-idUSL3N0E213020130522>

vital pentru supraviețuirea țării în confruntarea strategică (de lungă durată și de intensitate variabilă) cu India, stat cu un potențial demografic de aproximativ 6 ori mai mare decât acela existent în teritoriile controlate de Islamabad. Exact aceste două realizări ale guvernării de acum un deceniu și jumătate – infrastructura rutieră și programul nuclear care a făcut ca Pakistanul să fie una din cele doar câteva puteri atomice ale lumii – au fost acelea pe care echipa de campanie a lui Nawaz Sharif le-a și folosit, într-un mod extrem de insistent, practic aproape „la fiecare întâlnire”⁴⁰ cu alegătorii, în perioada dinaintea alegerilor de la 11 mai. Dar fostul și viitorul premier Sharif are și câteva *vulnerabilități*. În primul rând, Sharif a fost înlăturat de la putere, așa cum știm, de către șefii armatei, în urmă cu 14 ani. Condamnat inițial la închisoare pe viață, a fost apoi exilat, împreună cu familia și cu alte câteva persoane, în Arabia Saudită, unde a rămas vreme de *mai mulți* ani. Acest exil *foarte* îndelungat pune în lumină, pe de o parte, tensiuni serioase între Sharif și armată, tensiuni care *nu neapărat* sunt pe deplin și în mod ireversibil rezolvate (chiar dacă foarte recente declarații ale lui Sharif afirmă că în acest plan nu au existat și nu există probleme), dar și faptul că vorbim despre un lider politic cu responsabilități *majore* dar care s-a aflat, vreme de mulți ani, *rupt în foarte mare măsură de contactul direct cu o realitate internă extrem de complexă, de dinamică și caracterizată de foarte serioase și numeroase disfuncționalități*. În plus, Nawaz Sharif, liderul politic pakistanez al cărui partid a câștigat alegerile generale de la 11 mai 2013, este originar din ceea ce unii analiști afirmă că este „provincia dominată” a țării, Punjab (care este, oricum, cea mai mare dintre provinciile pakistaneze). Există chiar voci care susțin că „dacă Sharif nu ar fi fost originar din Punjab, de unde provin și cei mai mulți ofițeri superiori și generali din forțele armate, dacă el nu ar reprezenta cercurile comerciale și de afaceri din același Punjab”, cu destulă probabilitate el ar putea fi în continuare în exil, în Arabia Saudită.⁴¹ Legăturile directe și consistente ale lui Nawaz Sharif cu diversele straturi ale societății din Punjab sunt, desigur, elemente *importante și utile* pentru succesul activității politice și guvernamentale. Să nu uităm însă faptul – la care am făcut deja trimitere – că realitatea pakistaneză *nu* este una prea omogenă, că între Punjab și restul provinciilor există masive diferențe (și deloc negliabile tensiuni), precum și că partidul lui Sharif *nu* deține majoritatea în trei din cele patru adunări

⁴⁰ *Ibidem*

⁴¹ Pentru aceste elemente vezi Mohammed HANIF, „Pakistan elections: how Nawaz Sharif beat Imran Khan and what happens next”, în cotidianul *The Guardian*, 13 mai 2013, la adresa de Internet <http://www.guardian.co.uk/world/2013/may/13/pakistan-elections-nawaz-sharif-imran-khan>, consultat la data de 15 mai 2013

provinciale (așa cum amintit deja, *PML-N*, partidul lui Sharif, are 212 de mandate din totalul de 297 în provincia Punjab, doar 4 din cele 130 în provincia Sindh, 13 din 99 în provincia KPK (Khyber Pakhtunkhwa) și doar 8 din 51 în provincia Baluchistan⁴². Altfel spus, viitorul partid de guvernământ *controlează cu lejeritate doar una din cele patru adunări provinciale*. Rămâne, desigur, ca lunile care vin să ofere un răspuns mai clar la o întrebare cât se poate de *legitimă*: în viitoarea activitate de premier a lui Sharif vor precumpăni mai degrabă avantajele (experiența, scorul alegerilor, legăturile cu influente cercuri politice și de afaceri din țară și din exterior) sau, dimpotrivă, vulnerabilitățile sale politice, ca și masivitatea și gravitatea extremă a problemelor de diverse tipuri cu care guvernarea sa va trebui să se confrunte?

⁴² Pentru aceste cifre privind rezultatele votului la nivel național, ca și pentru adunările provinciale vezi date și tabele publicate la adresa de Internet <http://www.election2013.pk/new/detail/1725#.UacZftJSjko>, accesate la 27 mai 2013